

ZWAANTJE GOES HAARLEM

Wandeltocht door HAARLEM langs de Hofjes en andere bijzondere monumenten door Biljartvereniging 't ZWAANTJE tgv de opening van het Biljartseizoen 2016-2017
op zaterdag 27 augustus 2016

INLEIDING

Hofjes in Haarlem

Hofjes zijn een echt Nederlands verschijnsel. In Haarlem staat het oudste hofje, uit 1395, maar ook Amsterdam, Leiden en andere steden hebben hofjes. De hofjes waren in al hun eenvoud een goede vorm van bejaardenzorg. Oudere weduwen of ongehuwden woonden gezamenlijk op één terrein, waar ze niet vereenzaamden in een tijd dat overheidssteun nauwelijks bestond.

In de 17e eeuw telde Haarlem maar liefst 40 hofjes. Tegenwoordig zijn het er 22. (waarvan 2 nieuw gebouwde hofjes t.w. het Gravinnehof, welke gebouwd werd in 2001 t.g.v. het 750 jarig bestaan van de stad Haarlem en het Johannes Enschedé Hof uit 2007, welke we later gaan bezoeken).

Bewoonsters

De veelal arme bewoonsters kregen tegen een bescheiden betaling huisvesting, een maandelijkse toelage en turf voor de verwarming. Daarnaast kregen ze onder andere boter, gort, medische verzorging en, wanneer een bewoonster kwam te overlijden, een nette begrafenis.

Voor de bewoonsters zijn de hofjes door de eeuwen heen van groot belang geweest.

Oprichters

De hofjes in Haarlem werden gesticht door vermogende lieden. Deze weldoeners bewezen met de sociale woonvoorziening niet alleen de stad een dienst, maar ook hun familie, omdat zij meestal de familienaam verbonden aan het hofje. Er zijn ook hofjes opgericht na het overlijden van een weldoener met het nagelaten vermogen.

Het Teylershofje is daarvan een voorbeeld, opgericht uit het vermogen van Pieter Teyler.

Er zijn ook hofjes gesticht vanuit een kerkelijke gemeenschap zoals het Luthershofje.

Hofjes anno nu

In de 20e eeuw werden verschillende hofjes gerenoveerd, omdat zij niet meer aan de moderne wooneisen voldeden. Twee huisjes werden samengevoegd tot één woning, er kwam stromend water,

turf werd vervangen door gas en kaarsen door elektriciteit. De hofjes worden nog altijd voornamelijk bewoond door alleenstaande vrouwen van vijftig jaar en ouder.

Vandaag hopen wij u kennis te laten maken met de hieronder beschreven hofjes:

We verlaten de Jopenkerk, lopen over het plein waar vroeger de A.H.Gerardschool stond en lopen links langs de ingang van de Parkeergarage op het Hortiusplein en steken de Raaks schuin over naar rechts en lopen de Korte Zijlstraat in.

Aan het einde schuin rechts aanhouden en we komen in de Witte Herenstraat. Hier begint onze werkelijke stadswandeling met op nummer 32 het:

Coomans Hofje – 1659

Het eerste hofje dat we tegenkomen is het Coomans Hofje. Helaas is dit niet te bezoeken.

Het in 1659 gebouwde Coomans hofje aan de Witte Herenstraat 32 was het tuinhuis van een pand aan de Zijlstraat 27. Hier waren destijds 11 kleine huisjes in dit hofje met een 'gildehuis' in de tuin. In 1871 werd het verkocht aan Adriaan Justus Enschedé die de huisje vernietigde en het 'gildehuis' voor zijn tuin liet staan en het "Paradijsje" noemde. Hij woonde zelf aan de Zijlstraat en dit was dus zijn 'tuin'.

In 1950 huurde Godfried Bomans dit 'gildehuis' en tuin als een zomer ontmoetingsplaats.

'Bij toeval' heeft Anton Heyboer hier ook nog gewoond. Toen Anton "genezen" was van zijn zielsziekte, mocht hij de inrichting in Santpoort in 1951 verlaten op voorwaarde dat hij een plek had om te wonen. Hij ging in Haarlem op zoek, maar omdat hij eerlijk vertelde waar hij vandaan kwam, lukte dat niet zo erg.

Hij ging een kleine galerie binnen en kwam in gesprek met een lange man, die tussen de bezoekers stond. Het bleek Godfried Bomans te zijn. Deze hoorde zijn verhaal aan en bood Anton toen onderdak in het "Paradijsje",

Als kunstenaar liet hij zich inspireren door de oude tegels op de muren en de vloer van het kleine gildehuis en de motieven van de vloertegels zijn terug te zien in zijn etsen uit deze periode.

In 1955 werd de tuin met het kleine gilde huis van de eigenaar terug gekocht door de Gemeente Haarlem en het werd gerestaureerd in 1962. Vandaag de dag dient het als atelier van een kunstenaar en is te bereiken door de poort maar helaas niet vrij toegankelijk.

We lopen een paar meter verder en zien alweer het volgende hofje opdagen op nummer 24. Om binnen te komen moeten we even op de grote knop drukken.

Frans Loenenhofje – 1607

Het Frans Loenenhofje is een levendig hofje aan de **Witte Herenstraat 24K**. Het staat bekend om de goede sfeer onder de bewoners, die veel samen doen. In 2001 werd er een tuinpaviljoen geplaatst, zodat de bewoners een ruimte kregen voor gezamenlijke activiteiten.

Frans Loenen

Het Frans Loenenhofje werd in 1607 gesticht, uit de nalatenschap van de koopman Frans Loenen uit Amsterdam. Deze koopman was ongehuwd en handelde in lijnwaden, kleden van vlas of hennep. Hij was niet alleen zakenman, maar ook een fervent gokker. Blijkbaar had hij geluk in het spel, want na zijn dood in 1605 bleek hij genoeg te hebben nagelaten om de armen in zijn woonplaats Haarlem een hofje te schenken. Hij had deze wens laten vastleggen in zijn testament.

Katholiek

Voor dit hofje werd aan de Witte Herenstraat een deel van het terrein van het vroegere Norbertijnenklooster gekocht van de stad Haarlem. De Norbertijnen gingen altijd gekleed in het wit, vandaar dat dit ook wel het Witte Herenklooster werd genoemd. Dit klooster was iets eerder, in 1581, in beslag genomen door de stad Haarlem. Het diende als schadevergoeding voor de katholieke kerk, voor hun steun aan de Spaanse koning tijdens het beruchte Beleg van Haarlem (1572-1573). Met de nalatenschap van Frans Loenen kwam het terrein weer in katholieke handen en werd op dit terrein een hofje gebouwd, voor elf arme, katholieke vrouwen. In 1609 voegde Frans Loenens vriend Jacobus Zaffius hier nog eens vijf woningen aan toe. Zaffius was proost (geestelijk leider) in de katholieke kerk in het bisdom Haarlem. Deze vijf woningen (nummers 24G t/m 24K) werden de 'proost'-kamers genoemd.

Poort

Wanneer u het Frans Loenenhofje bezoekt, ziet u direct de bijzondere toegangspoort tot het hofje. Deze poort is gebouwd in 1625 in de Hollandse Renaissancestijl, door stadsbouwmeester Lieven de Key. Bovenin ziet u het wapen van Frans Loenen; een onthoofde leeuw. De poort bevindt zich bij het enige aan de straatkant gelegen huisje, nummer 24A. Dit huisje is tegenwoordig geschikt voor 2 bewoners, in de andere woningen wonen alleenstaande vrouwen.

Renovatie

Volgens de gevelstenen is het Frans Loenenhofje gerenoveerd in 1736, 1772 en in 1986. In 1736 lieten de regenten Sadelaar en Hoepling de woningen vergroten. Niet veel later, in 1772, werden ook de 'proostkamers' gerenoveerd. De proostkamer op nummer 24K werd daarbij aangepast zodat er ook een regentenkamer ontstond. In 1986 werden de woningen aan het Frans Loenenhofje drastisch gemoderniseerd. Van de vijftien huisjes werden tien woningen gemaakt. In 1999 volgde er nog een verbouwing, waardoor de huizen voldoen aan de huidige wooneisen.

Op dit moment (augustus 2016) wonen er 10 bewoners waarvan de jongste 66 jaar is en de oudste 93 jaar. De toelatingseisen zijn : 1 bewoner per huisje – onbemiddeld – vrouw en minimaal 55 jaar. Zij dienen aan de oorspronkelijke levensbeschouwelijke opvattingen van het hofje te voldoen en/of er een levensfilosofie op na te houden die past in de geest van het hofje.

We stappen nu het hofje uit en lopen even langs de 'buurman' de Lutherse Kerk. Helaas moeten we het vanuit het fraaie hekwerk bekijken want deze kerk is niet te bezichtigen.

Lutherse Kerk

De Lutherse Kerk lijkt van buitenaf niet zo oud, maar schijn bedriegt. De eerste steen werd gelegd in 1614 op de oude fundamenten van de kapel van het klooster der Witte Heeren en op 9 februari 1615 voltooid en in gebruik genomen.

In 1896 werd de gehele voorgevel in neogotische stijl verbouwd, daartoe in staat gesteld door een aanzienlijk legaat.

Wederom een paar meter verder op nummer 14 zien we een hofje met een uitnodigende grote drukknop om het hek van de toegang te openen van het:

Luthers Hofje – 1615

Het Luthers Hofje ligt aan de **Witte Herenstraat 14** in Haarlem. U treft daar een poortje, met een mooie gevelsteen. Als u door het hek gaat, loopt u door een gang naar het hofje. Het Luthers Hofje werd gesticht in 1615 als huisvesting voor bejaarde Lutherse vrouwen.

Zoals de naam doet vermoeden werd het gesticht door de Lutherse gemeente en lag het tegen de Lutherse schuilkerk.

Zowel kerk als hofje zijn gebouwd op de grond van de Sint Antonieboomgaard uit 1414 die hoorde bij het voormalige klooster der Norbertijnen. Het hofje bestond oorspronkelijk uit vier huisjes die tegen het kerkgebouw aanstonden. In 1648 werd het hofje uitgebreid met nog eens vijf huisjes. Tot 1894 lag de ingang van het hofje aan de Magdalenastraat 16.

Het Luthershofje nu

De negen huisjes zijn gerestaureerd in 1982, hierbij zijn acht van de huisjes samengevoegd tot vier grotere woningen, één huisje bleef van de oorspronkelijke grootte. Het Luthershofje omvat dus nu vijf woningen. Uniek in Nederland is de buitenpreekstoel in de tuin die is vastgebouwd aan de Regentenkamer. In de ramen rond de preekstoel is de zwaan, het symbool van de Lutheranen, zichtbaar. Het hofje heeft nog steeds een mooie tuin met opvallende waterpomp. Tegenwoordig is de bewoning van het hofje is niet meer aan restricties gebonden. Wel benoemt de kerkenraad van de Lutherse kerk nog steeds het hofjesbestuur.

Enigszins verrast door de vele bezienswaardigheden zo vlak naast elkaar vervolgen we onze tocht en lopen de Witte Herenstraat uit en gaan rechtsaf de Magdalenastraat in steken de Nassaulaan rechtover en komen in de Ursulastraat. Op nummer 16 aan de rechterzijde vindt u het Remonstrants Hofje waarvan slechts helaas alleen de deur is te zien.

Remonstrants Hofje – 1773

Het Remonstrants Hofje ligt aan de Ursulastraat 16 in Haarlem. U kunt dit hofje echter alleen aan de buitenzijde bezichtigen, want het is niet opengesteld voor publiek. Het is gesticht in 1733, door Isabella van Leeuwarden.

Remonstrants Hofje

Het hofje is gevestigd op de plek waar zich vroeger het Ursulaklooster bevond. Dat is nog zichtbaar in onder andere de westgevel van het voorgebouw, waar men nog de sporen kan zien van de toren die lange tijd geleden is afgebroken. Het hofje zelf bestaat uit zes woningen en is gebouwd op het achtererf van het voorgebouw. Bijzonder is dat alle woningen een verdieping hebben, terwijl de meeste hofjes alleen gelijkvloerse woningen hebben.

Eigen hofje

Ook bijzonder is de voorgeschiedenis van het hofje, want eigenlijk had Isabella van Leeuwarden helemaal geen hofje willen bouwen. Isabella van Leeuwarden was een vermogende koopvrouw en eigenaresse van een weverij. Samen met haar broers was Isabella doopsgezind, maar op haar 41^e jaar traden zij toe tot de remonstrantse gemeente. Ze wilde graag haar vermogen inzetten om arme, oude remonstrantse vrouwen te helpen. Daartoe besloot ze om haar vermogen na te laten aan het hofje De Bakenesserkamer, waar we straks nog langs komen, op voorwaarde dat er een remonstrants bestuurslid werd aangesteld. Daar ging het bestuur niet mee akkoord. Zij besloot daarop vervolgens zelf een hofje te laten bouwen uit haar nalatenschap. Na haar overlijden in 1773 werd het hofje één jaar later geopend.

Restauratie

In 1988 werd het Remonstrants Hofje grondig gerestaureerd waarbij het casco van de voorwoning en de hofjeswoningen werden gerenoveerd. Nu is er plaats voor zeven bewoonsters.

Even verderop in de Ursulastraat zien we ook aan de rechterkant een deur met "INGANG VOOR VROUWEN". Aangezien we met een gemengd gezelschap zijn lopen we hier maar even aan voorbij.

We lopen verder richting De Krocht en lopen aan de linkerkant langs de voormalige Oranje-Nassauschool welke thans is herbouwd tot fraaie appartementen.

We lopen nu langs de muren van het Hofje van Oorschoot en gaan linksaf een stukje de Kruisstraat in en stoppen voor het:

Hofje van Oorschoot – 1769

Op de Kruisstraat 4 ziet u een groot, fraai smeedijzeren hek met daarachter een chique tuin. Dit is het Hofje van Oorschoot dat in 1768 werd gesticht door de rijke Amsterdamse koopman Wouter van Oorschoot. Het statige Hofje van Oorschoot is voor bezoekers, helaas ook voor ons dus, op zaterdagen gesloten, maar vanuit het fraaie hek nog wel te bewonderen.

Op de gevelsteen op het hoofdgebouw van het Hofje van Oorschoot prijkt een gedicht. "*Wouter van Oorschoot laat hier zijn liefde blijken – Den Armen tot troost; en voorbeeld aan de Rijken*"

Het is waarschijnlijk door Wouter van Oorschoot zelf geschreven. Hij wilde een woonvoorziening stichten voor arme, oudere vrouwen van minimaal 50 jaar uit de hervormde gemeente. Daarbij bepaalde hij dat zijn personeel en hun afstammelingen voorrang genoten bij de toekenning van een woning. Twee woningen moesten gereserveerd blijven voor Van Oorschoots eigen familieleden.

Bouw

Na het overlijden van Wouter van Oorscot in 1768 duurde het even voordat het hofje ook daadwerkelijk gebouwd werd. Het plan werd zelfs bijna helemaal afgeblazen. Want tegenover de plek waar het hofje gebouwd zou worden, woonden twee stadsbestuurders die het oneens waren met de bouwplannen. Ze eisten dat er een mooie tuin moest komen, afgesloten met een hek in rococostijl. Dit maakte de bouw zo kostbaar dat de nalatenschap van Wouter van Oorscot niet voldoende bleek om de bouwplannen te realiseren. Dat was waarschijnlijk ook de bedoeling van de stadsbestuurders. Het liep anders. Het stadsbestuur besloot de bijkomende kosten op zich te nemen en betaalde 20.000 gulden bij. En daarmee startte de bouw van het Hofje van Oorscot in 1769.

Er kwamen twee vleugels met ieder acht woningen en een hoofdgebouw met aan iedere zijde nog een woning.

Binnentuin

De binnentuin die de stadsbestuurders eisten kwam er inderdaad, evenals het hek in rococostijl. In 1973 werd de tuin opgesierd met een bronzen beeld van Eva, van de kunstenaar Johan Limpers.

Twee jaar later, in 1975, zijn de woningen van het hofje gerestaureerd. Deze grootscheepse verbouwing werd pas in 1986 afgesloten, met een herindeling van de binnentuin. In 1987 werd het beeld van Eva uit de tuin

nog een model van het beeld, staat weer in het Hofje van volop in het landelijke nieuws in de tuin stond wat voor die tijd

gestolen. De weduwe van de kunstenaar had waardoor men een replica kon maken. Deze Oorscot. In de jaren '60 stond Oorschots hofje omdat het standbeeld van Eva, in haar blootje, nogal ongewoon was.

Voor het hek staande kijken we even achterom en zien twee grote contrasten. Op nummer 49 het grote statige pand en voormalige burgemeesterswoning van Cornelis Sylvius uit 1725 en daarnaast op nummer 45 de toegangspoort tot het in 1995 gebouwde 'Hof van Sylvius'. Moderne architectuur die absoluut niet past in dit historisch centrum.

We gaan dus weer verder de Barteljorisstraat in en staan even stil bij het:

Corrie ten Boom museum

Het vroegere huis en de voormalige klokkenwinkel van de familie Ten Boom was in de tweede wereldoorlog een schuilplaats voor onderduikers en is tegenwoordig een gratis toegankelijk museum, gewijd aan de nagedachtenis van Corrie ten Boom en haar evangelisatiewerk.

Cornelia (Corrie) Arnolda Johanna ten Boom (Amsterdam, 15 april 1892 - 15 april 1983) was een Nederlandse evangeliste en (tijdens de Tweede Wereldoorlog) verzetsstrijdster, die met haar familie onderdak bood aan Joodse vluchtelingen. Ze overleefde haar arrestatie en gevangenschap. Over haar oorlogservaringen werd door John en Elizabeth Sherrill het boek *The Hiding Place* geschreven, dat ook verfilmd werd. In 1971 verscheen de Nederlandse vertaling van het boek: *De schuilplaats*. Corrie ten Boom schreef ook zelf een aantal boeken.

We lopen de Schoutensteeg in, steken de Smedestraat schuin naar rechts over en wandelen de Morinnesteeg in. We passeren aan de rechterkant de Wijngaardtuintuin en gaan rechtsaf de Ceciliasteeg in en komen op de Jansweg. We gaan hier linksaf, lopen langs het Noord-Hollands archief met het aangrenzende klooster en de toegangspoort uit 1624 van het voormalige Barbara en steken bij de St. Josephkerk over en lopen vervolgens het Donkere Begijnhof op.

Verderop zien we op het Goudsmitspleintje aan de rechterzijde de:

Goudsmitskamer

In het Begijnhof is ook de voormalige Goudsmidskamer te vinden aan het Goudsmitspleintje. Het pand werd vanaf 1612 gehuurd door het goudsmidsgilde. De historische functie is nog te herkennen aan de gouden beker op de gevelsteen van het pand, die de beker van Sint Eloy voorstelt, de beschermheilige van het gilde. Na de reformatie was er ook lange tijd een katholieke schuilkerk gevestigd

We lopen weer even een stukje terug en gaan linksaf het Begijnhof op. We zien aan de linkerzijde de Waalse Kerk.

Waalse kerk

Dit is de oudste kerk van Haarlem, gebouwd in 1348. De Waalse kerk was een echte vluchtelingenkerk in de 16^e eeuw voor de Vlaamse protestanten die op de vlucht waren geslagen voor de heersende katholieke Spanjaarden.

In vroegere jaren in de 13^e eeuw was hier ook al een Begijnhof en bestond uit een vijftigtal woningen en vijf kloosters voor arme onvermogenende Begijnen. Alles gegroepeerd rondom een hof met enkele toegangspoorten.

We gaan linksaf en direct weer rechtsaf langs de 'vriendelijke meisjes van plezier' en lopen de Lange Begijnestraat in en vervolgens de tweede straat links. We zijn dan in de Wijde Appelaarsteeg. Achterin de straat aan de linkerkzijde op nummer 11 vinden we de ingang van het:

Hofje De Bakenesserkamer – 1395 (Hofje van Bakenes)

Het Hofje De Bakenesserkamer, ook wel "Hofje van Bakenes" genoemd, is het oudste hofje van Nederland, gesticht in 1395, met een monumentale ingang aan de Wijde Appelaarsteeg. Het is een prachtig en zeer goed onderhouden oud hofje. Het werd in 1395 door Dirck van Bakenes gesticht.

Oudste hofje

In de 17e eeuw waren er wel veertig hofjes in Haarlem, bewoond door 5 tot soms wel 30 vrouwen. Het vermogen om de hofjes te onderhouden bleek vaak echter niet toereikend, waardoor ongeveer de helft van deze hofjes in de loop der tijd weer verdween. De overige twintig bleven behouden. Rond 2001 werden er nog twee moderne hofjes bijgebouwd, de Gravinnehof en het Johannes Enschedé Hof. In totaal zijn er nu 22 hofjes in Haarlem, die allemaal nog steeds bewoond zijn. Niet meer door arme, oude vrouwen, maar een sociale woonvoorziening zijn de hofjes in Haarlem nog altijd.

Op de gevelsteen van het Hofje van Bakenes is een raadsel te vinden dat twee oplossingen kent:

*Hofje van Bakenes,
voor vrouwen van acht en twee maal zes.*

De getallen 20 en 60 worden beiden als goed antwoord gerekend. Twintig slaat op het aantal huisjes dat dit hofje telt. Zestig is de leeftijd die vrouwen moesten hebben om hier te mogen wonen.

Van het oudste hofje naar het jongste hofje is slechts een geringe stap en enkel een kwestie van het Hofje van Bakenes doorlopen en we komen vanzelf in het jongste Hofje welke in 2007 werd gebouwd, t.w. het:

Johannes Enschedé Hof – 2007

Het jongste hofje in Haarlem, het Johannes Enschedé Hof, ligt aan de Korte Begijnestraat 18-36. De moderne, gebogen buitengevel is ontworpen door Joost Swarte.

Johannes Enschedé Hof

Het Johannes Enschedé Hof werd geopend in 2007 en heeft 10 woningen voor alleenstaande ouderen, rondom een binnentuin.

Enkele woningen zijn ook geschikt voor tweepersoonshuishoudens.

Zo is in dit moderne hofje het oude woonconcept van de hofjes gehandhaafd, waarbij ouderen zo lang mogelijk thuis kunnen blijven wonen. De bewoners wonen zelfstandig, maar door de kleinschaligheid van een hofje ontstaat een veilige, saamhorige woonomgeving.

Jongste en oudste hofje

Dat dit jongste hofje van Haarlem pal tegen het oudste hofje van Haarlem aanligt is geen toeval. Het hofje De Bakenesserkamer heeft aan drie kanten woningen. In jaren 80 wilde de regenten van het hofje ook aan de vierde kant woningen bouwen. Maar de renovatie van het hofje verdiende voorrang en de bouwtekeningen verdwenen in een lade. Met de verhuizing van de nabijgelegen firma Joh. Enschedé en Zn. naar de Waarderpolder kwam het terrein naast het hofje vrij. Hier moest een nieuw bestemmingsplan voor komen, waarbij ook aan senioren woningen werd gedacht. Na zes jaar overleggen stemde de Gemeente en de Woningcorporatie Ymere in 1998 in met de plannen voor een nieuw hofje, grenzend aan het hofje De Bakenesserkamer.

De woningcorporatie Ymere beheert het hofje en verhuurt de woningen.

Modern

Het Johannes Enschedé Hof is ontworpen door architect Henk Döll en ontwerper Joost Swarte, die gezamenlijk ook de Toneelschuur maakten. De meeste hofjes staan altijd 'met hun rug' naar de straatkant. Met de moderne gevel van het Johannes Enschedé Hof, past het goed in het historische straatbeeld van de Korte Begijnestraat, terwijl het ontwerp tegelijkertijd vernieuwend en levendig is. In de gevel zijn twee gevelstenen en een glas-in-loodraam verwerkt die ontworpen zijn door Joost Swarte. Zo komen in het Johannes Enschedé Hof traditionele waarden samen met moderne vormgeving.

We verlaten het hofje via de deur welke is gelegen aan de Korte Begijnestraat en gaan rechtsaf en komen dan op de Bakenessergracht die we rechtsaf gaan. Aan de overzijde van de gracht zien we de toren van de Bakenesserkerk er boven uit steken.

Bakenesserkerk

De toren van 'Onze Lieve Vrouwe of Bakenesserkerk', gelegen in de Vrouwesstraat is de originele toren van de Oude- of Grote Sint Bavokerk aan de Grote Markt. Toen deze toren werd gebouwd, bleek hij veel te zwaar voor de pilaren, waarop hij moest rusten.

De toren is toen afgebroken en opnieuw gebouwd op de Bakenesserkerk.

We lopen de Bakenessergracht af tot aan het einde en komen op het Spaarne. Deze rivier vormde oorspronkelijk een verbinding tussen het Haarlemmermeer en het IJ. Nu loopt het Spaarne door Haarlem naar Spaarndam. Wij gaan 'het Spaarne' rechts op en zien eerst de:

Gravestenenbrug

Voor u ziet u de witte 'Gravestenenbrug' Als u langs deze ophaalbrug naar de overkant van het water kijkt, ziet u twee monumentale panden met authentieke trapgevels, gebouwd omstreeks het jaar 1630.

Verder doorlopend komen we, genietend van de fraaie panden aan de overzijde van het Spaarne, waar de bekende Tv-presentator Mart Smeets woont, langs het:

Teylermuseum

Op het Spaarne 16 is het oudste museum van Nederland gevestigd t.w. "Het Teylers Museum". Dit in 1784 gebouwde museum heeft het geheel van gebouwen en collecties te danken aan de erfenis van koopman (laken en zijde) en bankier Pieter Teyler van der Hulst.

Als man van de Verlichting liet hij zijn geld na ter bevordering van kunst en wetenschap. Voordat zijn voormalige woonhuis een museum werd, was het een plek waar wetenschappers kwamen voor onderzoek. In sfeervolle historische vitrines, uitsluitend door daglicht verlicht, ziet u voorwerpen als mineralen, fossielen, schilderijen, natuurkundige instrumenten, munten en penningen.

Onze weg vervolgend komen we aan bij een van de mooiste panden van de stad Haarlem en gaan daar rechts de hoek om zodat u beide zijden goed kunt bekijken.

De Waag

Aan de Damstraat 29 op de hoek van het Spaarne staat **de Waag**. Deze is rond 1598 gebouwd onder leiding van de stadsarchitect Lieven de Key. Tot 1915 heeft het dienst gedaan als 'Waag' een locatie waar goederen gewogen werden. Afhankelijk van het soort en gewicht van de ingebrachte goederen werd door het stadsbestuur belasting geheven.

De overheidsfunctie van dit gebouw werd aangeduid door het Wapen van Holland aan de zijde van de Damstraat en het Wapen van Haarlem aan de Spaarnezijde van de twee bijna identieke gevels van 'Naamse' kalksteen. In de Damstraat op nummer 21 bevindt zich het voormalige woonhuis van Pieter Teyler van der Hulst.

Nog even volhouden; het eerste deel van onze wandeling zit er bijna op! We gaan rechtsaf de Damstraat in en zien in de verte de Grote Kerk of St. Bavokerk er al bovenuit steken met zijn bijna tachtig meter hoge toren die de skyline domineert. We lopen de Damstraat uit en blijven rechtdoor lopen over de Oude Groenmarkt en zijn dan in het horeca-gedeelte van Haarlem met vele gezellige eettentjes. We lopen langs de Grote Kerk (als we geluk hebben spelen de "Damiaatjes"), passeren de Warmoesstraat en vlak voor we rechtsaf gaan, de Lepelstraat in, kijken we even naar links en zien het:

Huis met de Kogel

Gedurende het Spaanse Beleg van 1562 tot 1563 is Haarlem vele malen met zware kanonnen beschoten. Een van de kogels verdwaalde en kwam in dit huis terecht. De mensen vonden dit later zo bijzonder dat zij de kogel in de muur lieten metselen. Of het de echte kogel was weet niemand.

We lopen nu de Lepelstraat in en zien rechts voor ons het eindpunt van het eerste deel van onze wandeling, maar kijken eerst even rond op de Grote Markt. Helaas is er op deze dag de wekelijkse markt waardoor het mooie zicht op de Grote Markt met het Stadhuis, Vleeshal en Vishal onttrokken wordt, maar helaas het is niet anders.:

Grote Markt met Grote Kerk of St.Bavokerk

We komen nu aan op één van de mooiste pleinen van Nederland 'De Grote Markt', vroeger 't Sant genoemd, en is het oude stadshart van Haarlem.

Dominant daarop verrijst de Grote of St. Bavokerk ook wel de "Oude Baaf" genoemd. Op de huidige plek stond eerst nog een kleinere kerk die in de 13e eeuw naar Sint Bavo genoemd zou zijn. Vanaf het midden van de 15^e eeuw kwamen het koor, schip en het dwarsschip tot stand. Wat deze kerk bijzonder maakt, naast zijn opmerkelijke schoonheid, is dat hij zonder heipalen in de grond gebouwd is. Haarlem werd gesticht op een strandwal, waardoor de bodem uit zand bestaat en er geen enkele heipaal nodig was voor de bouw van de kerk.

De schilder Frans Hals is in het koor van de kerk begraven evenals Pieter Teyler.

Op het grootste orgel ter wereld, het beroemde Christian Müller-orgel, heeft Mozart als 10-jarige jongen nog gespeeld. Een bezoek aan deze kerk is zeker aan te bevelen, maar helaas hebben wij daar deze dag geen tijd voor.

Met de rug naar de Grote Kerk ziet u het huidige stadhuis van Haarlem. Het oudste gedeelte van het stadhuis – met de Gravenzaal – moet rond 1010 zijn gebouwd. Op deze plaats stond ook het (houten) jachtslot voor de Graven van Holland dat in de 14^e eeuw door de stadsbrand werd verwoest. Onder het rechtergedeelte, met het beeldje van Vrouwe Justitia in top, de 'Vierschaar', werden de ter dood veroordeelden opgehangen.

Links gezien ziet u de Vleeshal, opgefleurd met schapen-en ossenkoppen en tegen de Grote Kerk aangebouwd de Vishal.

Het einde van het eerste deel van onze 'rondgang' zit er bijna op. We zien voor ons het imposante gebouw van:

Grand Café Brinkmann

Ongetwijfeld zult u nu wel toe zijn aan een vloeibare 'versnapering' en waar kan je dat beter doen dan in Grand Café Brinkmann van waaruit u ook een goede kijk heeft op het standbeeld van Laurens Jansz. Coster. Dit bronzen beeld dateert overigens uit 1856.

EEN STUKJE HISTORIE OVER BRINKMANN

In 1881, openen Heinrich en Joseph Otto Brinkmann op de Grote Markt een café-restaurant, in die tijd een ongebruikelijke combinatie.

De gebroeders Brinkmann verbouwden het voormalige woonhuis tot een grand café. De van origine Duitse broers hadden al een paar jaar ervaring in de horeca en hun formule werd een groot succes.

In de jaren '30 is het familiebedrijf uitgegroeid tot een horeca-imperium met verschillende panden in het centrum. Naast het café-restaurant worden er een bioscoop, biljartzaal met maar liefst zo'n 30 biljarttafels, kegelbaan, feestzalen en een garagebedrijf gerund.

Halverwege de 20ste eeuw is Grand Café Brinkmann ook onder kunstenaars een geliefd trefpunt.

Na een indrukwekkende verbouwing van het interieur begin 2010, waant u zich weer in vervlogen tijden en ademt het Grand Café opnieuw de sfeer van begin vorige eeuw.

Binnen is een aparte ruimte voor ons gereserveerd waar wij ons kunnen 'laven' aan een vloeibare versnapering en kunnen bijpraten over het eerste gedeelte van de 'Haarlem-tour'.

HOPELIJK HEEFT U DE 'BATTERIJ' WEER VOLDOENDE OPGELADEN VOOR HET 2^E DEEL VAN ONZE WANDELING DOOR HAARLEM.

Fris en fruitig en volkomen uitgerust, eventuele blaren doorgeprikt en de sanitaire stop goed gebruikt, vervolgen we het tweede en laatste wandelgedeelte. Komende uit Brinkmann gaan we rechtsaf en lopen richting Stadhuis en komen in de Zijlstraat waar we direct links de Pandpoort in lopen en komen dan in het:

Prinsenhof – 1447

Prinsenhof

Ondanks dat de naam misschien anders doet vermoeden is de Prinsenhof strikt genomen geen hofje. Het is namelijk nooit als dusdanig bewoond geweest. De Prinsenhof was oorspronkelijk de kloostertuin en na 1477 het kloosterkerkhof van de Dominicanen of Predikheren.

Ook de naam Jacobijnestraat herinnert nog aan deze monniken, die vaak Jacobijnen werden genoemd naar hun klooster in de Rue St. Jacques te Parijs. In 1721 werd de stadkruidentuin verplaatst vanaf het Kenaupark naar de Prinsenhof, de officiële benaming werd toen hortus Medicus.

Beeld van Coster

In het midden van deze tuin richtte het voormalig Collegium Medicum (Geneeskundig Genootschap) ter ere van Laurens Janszoon Coster een stenen beeld op, gemaakt door de beeldhouwer Gerrit van

Heerstal. Dit beeld werd in 1801 verplaatst naar de Grote Markt. Op 16 Juli 1856 tijdens het Laurens Janszoon Costerjaar, werd het beeld van de uitvinder van de boekdrukkunst van de Grote Markt teruggebracht naar de Hortus Medicus op het Prinsenhof. Op de Grote Markt werd in dat jaar het (bronzen) beeld onthuld dat er nu nog staat. Overigens is het zeer discutabel dat Coster de boekdrukkunst heeft uitgevonden, alleen Haarlemmers beroepen zich hier op. Algemeen wordt aangenomen dat de Duitser Gutenberg eerder was dan Coster.

Het Prinsenhof nu

Het Hof is nu een gemeente plantsoen waar nog steeds kruiden te vinden zijn. Het stedelijk gymnasium kijkt erop uit. Aan de westzijde staat een soort in klassieke stijl uitgevoerd tempeltje, ook het oorspronkelijke stenen beeld van 'Lautje' is er nog te vinden.

Het Prinsenhof verlatend gaan we linksaf en gaan vervolgens rechtsaf de Koningstraat in en komen aan de rechterzijde langs het :

Huis van Schagen

In de Koningstraat nummer 20 is het 'Huis van Schagen' welke is genoemd naar Johan van Beveren van Schagen. Hij woonde er van 1584 tot 1601 en liet het van oorsprong middeleeuwse huis belangrijk verbouwen. De toegangspoort stamt uit 1631. In 1881 werd het huis opnieuw ingrijpend verbouwd tot schoolgebouw (ALLEEN VOOR KATHOLIEKE MEISJES) annex klooster.

Wij lopen de Koningstraat verder door en stoppen ter hoogte van de huisnummers 37 en 40.

Bakker Brakenhoff

In de Koningstraat 37 ziet u aan de linkerhand een in 1900 gebouwd winkelpand met een voormalige bakkerij. Op de steen boven het etalageraam vindt u een beeldhouwwerk van een bakkersfiguur. (Neen, volgens informatie is de naam Brakenhoff geen familie van bakker Brakenhoff uit Wormer).

Geboortehuis Nicolaas Beets

Verderop in de Koningstraat op nummer 40 vindt u het geboortehuis van Nicolaas Beets, auteur van de 'Camera Obscura'. Geschreven onder het pseudoniem Hildebrand was dit boek op de middelbare scholen 'verplichte' leeskost.

Aan het einde van de Koningstraat kijken wij op tegen het (helaas) grotendeels leegstaande pand van V&D. We steken over richting het failliet gegane warenhuis en lopen langs bij de drogisterij van:

Van der Pigge

Het monumentale V&D-pand is omgebouwd rondom de piepkleine, maar indrukwekkende drogisterij A.J.van der Pigge gevestigd aan de Gierstraat 3. Toen de reus V&D alle panden hier opkocht om zijn huidige pand te kunnen gaan bouwen, verzette de drogist zich met hand en tand en bleef tot op heden 'zitten waar ie zit' Het is te herkennen aan de traditionele gaper boven de entree. Deze drogisterij verkoopt het eeuwenoude middel dat alle kwalen heelt, 'Haarlemmerolie'. Het interieur uit 1849 is zeker een bezoek aan van der Pigge waard.

Vanuit van der Pigge steken we over naar de Botermarkt en worden enigszins belemmerd door de wekelijkse zaterdagmarkt. We houden de rechterkant van de Markt aan en lopen langs het Bruiningshofje die geheel verscholen ligt in een hoekje en zaterdag helaas is gesloten voor bezichtiging.

We steken dan ook schuin naar de overzijde van de Botermarkt en vervolgen onze route door de Tuchthuisstraat waar wij aan de rechterzijde aantreffen het:

Brouwershofje – 1472

Het Brouwershofje ligt midden in het centrum van Haarlem, U herkent het hofje direct aan de karakteristieke ramen, wit met rood geschilderde luiken. Dit mooie, oude hofje is iedere dag opengesteld voor bezoekers.

Brand

Aan de voorzijde van het Brouwershofje ziet u op de gevel het jaartal 1586, in gietijzeren cijfers. Maar het Brouwershofje is nog ouder. Het is al in 1472 gesticht, door Jacob Roeperszoon en zijn zus Katharina. De grote stadsbrand in Haarlem van 1576 verwoestte het hofje, waarna het in 1586 is herbouwd.

Brouwershofje

Het Brouwershofje werd na oprichting beheerd door het Brouwersgilde. Wie in de 15^e eeuw bier wilde brouwen in Haarlem moest lid zijn van het Sint Maartensgilde. Dit diende als een soort keurmerk voor het Haarlemse bier. Het rijke Sint Maartensgilde onderhield in het hofje 22 arme vrouwen die te oud waren geworden om in de brouwerij te werken. Het werd dan ook wel eens het Sint Maartenshofje genoemd.

Bewoonsters

Deze vrouwen mochten vrij wonen in het hofje en kregen een klein bedrag, turf en ieder een half vat boter. Ook hadden ze twee vrije stoelen in de nabijgelegen Nieuwe Kerk en kregen ze in die kerk, na overlijden, een graf. Al direct bij de verbouwing in 1586 werden het oorspronkelijke aantal van 22 huisjes teruggebracht naar acht woningen.

Woningen

Het Brouwershofje bleef in beheer van het Brouwersgilde, tot aan de landelijke opheffing van de gilden, die zich inzette vanaf 1798. De gemeente Haarlem werd eigenaar van het hofje. In 1930 werd het hofje door de gemeente gerestaureerd. Bij deze verbouwing zijn de ramen aan de buitengevel aangebracht. In 1987 werd het Brouwershofje nogmaals gemoderniseerd. Hierbij werden twee huisjes samengevoegd tot één, zodat er nu vier moderne woningen zijn, onder beheer van Woningcorporatie Ymere. Vanaf de buitenzijde lijken het echter nog steeds acht huisjes. Het is nu onvoorstelbaar dat het Brouwershofje oorspronkelijk, vóór de brand in 1576, uit 22 woningen bestond. De ijzeren ankers op de gevel geven dit jaartal nog aan.

Aan het einde van de Tuchthuisstraat gaan we rechtsaf de Breestraat in. We komen nu in de 'Vijfhoek' dat ook wel de 'Haarlemse Jordaan' wordt genoemd. Deze huidige 'yuppen'-buurt was vroeger een volksbuurtje waar de mensen nog lekker gezellig voor hun deurtje zaten. Sta even stil bij het huisje op nummer 10 dat in 1890 is gebouwd (er staat op de gevel weliswaar 1670, maar dat is onjuist) De benaming 'Vijfhoek' is ontstaan doordat er vijf straten hier op uitkomen.

Vanuit de Breestraat gaan we links via de Vijfhoek, langs het café met dezelfde naam, de Lange Raamstraat in en genieten van de gerenoveerde oude panden en vervolgen die tot we op het Nieuwe Kerkplein komen.

Nieuwe Kerksplein

De Raamkerk op het Nieuwe Kerksplein is gebouwd op de plek waar het voormalige Sint Annaklooster stond. De grond er rondom was een oude begraafplaats die in 1825 geruimd is. Bekend is de viering van Kerstavond op het plein als er een samenzang wordt gehouden en het plein dan stampvol staat.

We maken linksom een 'rondje om de kerk' en stappen bij nummer 11, zonder dat we hiervoor uitgenodigd zijn, het Proveniershof binnen.

Proveniershof – 1866

Het Proveniershof heeft een andere uitstraling dan de kleine hofjes in Haarlem. De woningen van het Proveniershof waren geen vorm van liefdadigheid, maar waren bestemd voor de gegoede burgerij, die zich inkocht en hier vervolgens op latere leeftijd kon gaan wonen. Het Proveniershof ligt aan de drukke winkelstraat de Grote Houtstraat.

We lopen het hof over en verlaten dit weer door de hoofdingang en houden links aan, langs het café 't Kantoor', de Gierstraat in en gaan de eerste straat links, de Korte Gierstraat in en zien aan het einde van die straat in de Lange Annastraat al de voorgevel van het:

Hofje van Guurtje de Wael 1616

Het kleinste hofje van Haarlem vindt u aan de Lange Annastraat 40 in het centrum van Haarlem. Dit is het Hofje Guurtje de Wael uit 1616. Het bestaat uit vier woningen rond een mooie binnentuin en is iedere werkdag vrij toegankelijk van 10u tot 17u. Waarschijnlijk boffen we niet en is het op zaterdag niet te bezoeken.

Het hofje in de Lange Annastraat 40 werd in 1616 gesticht door Guertie Jansdochter de Wael, dochter van een laken handelaar. Guertie (Guurtje) liet het hofje dat was bedoeld voor gereformeerde weduwen en ouwe vrijsters bouwen op het erf van haar eigen woning. Ook bestuurde ze het hofje de eerste 12 jaar zelf.

De Achterneef van Guurtje, Jan de Wael was burgemeester van Haarlem en regent van het hof. Hij liet in 1661 het hof vergroten van zes naar acht kamers (woningen). Ook liet hij de toegangspoort bouwen waarin het wapen van de familie De Wael een opvallende plaats kreeg.

Anekdote

Eind 19de eeuw werd in het hofje een huisje toegewezen aan de weduwe Jut. De heer Jut pleegde tijdens zijn leven een brute dubbelmoord op de voormalige werkgeefster van zijn vrouw en haar dienstbode. De moorden bleven 3 jaar onopgehelderd tot Jut zijn mond voorbij praatte. Christina Jut kreeg 12 jaar gevangenisstraf voor medeplichtigheid en Hendrik Jut ontliep de net afgeschafte doodstraf. Zijn naam leeft voort in de uitdrukking en kermisattractie 'Kop van Jut' waarop de volkswede kon worden uitgeleefd. Toen het voorval jaren later de regenten van het hofje ter ore kwam ging het huisje aan de weduwe Jut voorbij.

Hofje Guurtje de Waal nu

In 1783 werd het hofje grotendeels vernieuwd. In de jaren tachtig van de vorige eeuw werden de acht kleine huisjes samengevoegd tot vier woningen. Het hofje is eigendom van Woningcorporatie Ymere uit Amsterdam.

We vervolgen de trip in de Lange Annastraat 'noordwaarts' en hebben geen keuze en gaan dus maar rechtdoor en zijn gastvrij welkom in de laatste 'stop'-plaats t.w.:

Café van Gunsteren

Dit is met recht de gezelligste bruine kroeg van Haarlem, een mooi bruin café waar veel Haarlemmers komen en het gevoel geeft dat u in uw tweede huiskamer bent. Een echt sport (voetbal) café dat vol hangt met allerlei items van de enige voetbalclub in Nederland die 3 sterren op zijn shirt heeft staan. Regelmatig worden er in het café proeverijen, evenementen, quizzen en andere festiviteiten gehouden. Vooral de voetbalavonden worden altijd goed bezocht.

Het biertje of ander geestelijk vocht zal er best wel in gaan nu het einde van de tocht nadert

Als de tijd het toestaat dan zullen alle leden van de Biljartvereniging eenmaal een acquit-stoot moeten maken.

Weliswaar zijn de gehaktballen van Harry, de eigenaar, wereldberoemd in Haarlem, maar helaas zullen wij die niet uitproberen omdat wij na het bezoek aan van Gunsteren aan tafel moeten bij het Italiaanse Restaurant Woodstone.

Na afscheid genomen te hebben van Harry en zijn staf vervolgen wij de weg door de Tuchthuisstraat, steken de Botermarkt recht door over en vervolgen de route via de

Gasthuisstraat. Aan het einde daarvan gaan we links de Zuiderstraat in en werpen nog even snel een blik op het Zuiderhofje.

Zuiderhofje – 1640

Aan het Doelenplein, achter de oude toegangspoort voor de bewoonsters, staat 'Zuiderhofje' in prachtige tegels. Deze ingang wordt niet meer gebruikt. De huidige bewoonsters nemen de ingang aan de Zuiderstraat, die vroeger was bestemd voor de regenten. Het Zuiderhofje werd gesticht in

1640 en telt veertien woningen. Het hofje is niet toegankelijk voor bezoekers, behalve tijdens de Open Monumentendagen.

Zuiderhofje

Het Zuiderhofje werd gesticht door de doopsgezinde Jacques van Damme en zijn vrouw Elisabeth Blinckvliet in 1640. Zij gaven in hun testament opdracht voor de bouw van een hofje voor veertien doopsgezinde vrouwen, maar legden daarbij ook vanuit hun doopsgezinde overtuiging vast, dat hun naam niet aan het hofje verbonden mocht worden. Daarom werd het Zuiderhofje vernoemd naar de straat waar het hofje zich bevindt, de Zuiderstraat in Haarlem.

Doopsgezinde Gemeente

Het Zuiderhofje is sinds 1784 geheel zelfstandig. Het wordt bestuurd door regenten en regentessen, die het (financiële) beleid bepalen en zorgen voor onderhoud van de woningen. Alle regenten vanaf 1784 zijn op naambordjes genoemd, in de met goudleer behangen regentenkamer.

Herbouwen

In 1891 moest het Zuiderhofje geheel worden herbouwd. Aan de straatzijde kwam een nieuw hoofdgebouw met vier woningen, een woning voor de opzichteres, een regentenkamer en aan beide zijden van de binnentuin ieder vijf woningen. In totaal is er nog altijd plaats voor veertien bewoonsters.

Verdwijnen

Bijna was het Zuiderhofje in de jaren vijftig verdwenen. Het gemeentebestuur had destijds plannen om het gehele gebied tussen Raaks en Doelen te renoveren. Daardoor zou het Zuiderhofje moeten wijken. Het gemeentebestuur besloot toch het Zuiderhofje te behouden, waardoor het nog altijd bestaat.

We zijn nu dan weer teruggekomen op de plek waar wij ook zijn begonnen, t.w. het Hortus Plein alwaar wij een tafel hebben gereserveerd voor 36 personen voor een overheerlijke Pizza, Pasta of Salade bij:

Woodstone

Waar we als afsluiting van deze dag zullen genieten van culinaire Pizza's, Salades of Pasta's met vooraf diverse broodsoorten en een tweetal consumpties.

Stipt om 19.00 uur moeten wij het restaurant verlaten omdat de bus van Bakker ons weer staat op te wachten om ons weer veilig terug te brengen naar Westknollendam.

Als het biljartseizoen 2016-2017 net zo zal verlopen als deze 'Tour door Haarlem' dan kunnen we een leuk en gezellig seizoen tegemoet zien!

